

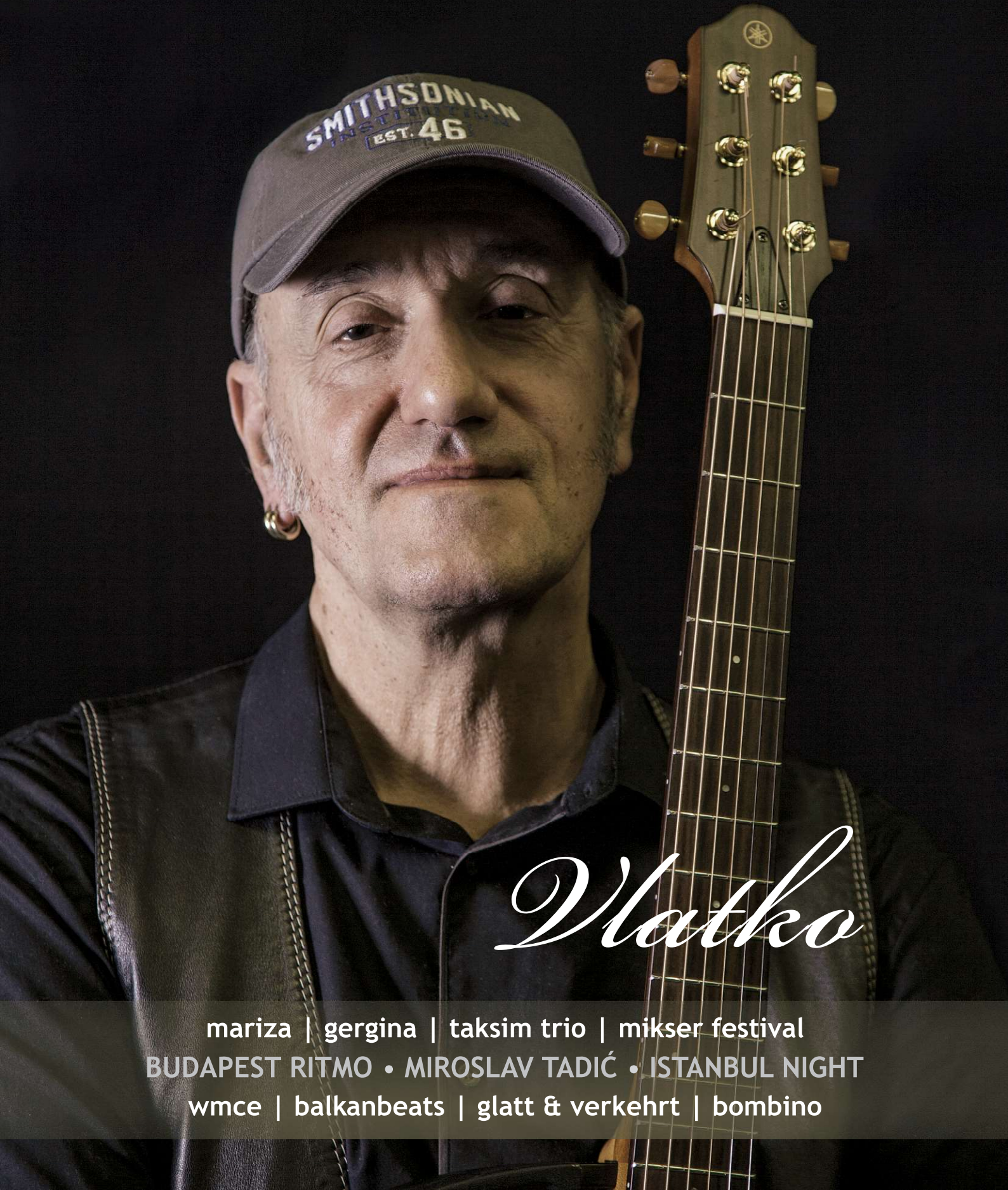
ISSN 1452-9920

ETNOUMLJ

SRPSKI WORLD MUSIC MAGAZIN

broj 30 | 2016

+
Vodič
Serbia:
Living
Tradition

Matko

mariza | gergina | taksim trio | mikser festival
BUDAPEST RITMO • MIROSLAV TADIĆ • ISTANBUL NIGHT
wmce | balkanbeats | glatt & verkehrt | bombino

KROZ HOMOLJSKE KAPIJE

ŠPARTANJE SA SNIMAČIMA
ZVUKA, SLIKE I POKRETA U
RUKAMA, U PETROVCU NA
MLAVI I OKOLINI, NOVEMBRA
2015. I FEBRUARA 2016. GODINE

PIŠE:

MAJA RADIVOJEVIĆ

Još kao student interesovanje sam usmerila na narodno muziciranje požarevačkog kraja, iz kojeg sam rodnom. I sada, na doktorskim studijama, nastavljam rad u pomenutoj oblasti, budući da je čitava teritorija Braničevskog okruga etnomuzikološki slabo istražena. Pažnju mi okupira vlaško stanovništvo, koje u velikoj meri naseljava Homolje.

Vlasi uglavnom žive u istočnoj Srbiji, na području između Velike Morave, Timoka i Dunava, na teritoriji četiri upravna okruga: borskog, braničevskog, zaječarskog i pomoravskog. Istorijski podaci o njihovom dolasku u Srbiju su različiti, a jedan navodi da su se doselili krajem 17. i početkom 18. veka, nakon velike seobe Srba pod Arsenijem Černojevićem. Govore vlaškim jezikom, kao maternjim, ali pored toga i srpskim. Pravoslavne

su veroispovesti. Dele se na više etnografskih grupa, među kojima su najbrojniji Ungureani.

Kao neko ko dugi niz godina živi u sredini gde se susreću i prožimaju dva društveno i kulturno različita sveta, srpski i vlaški, smatram da imam dobru podlogu da kao istraživač pristupim problemu proučavanja vlaške muzike. Ne pripadam vlaškoj zajednici, niti govorim vlaški jezik, tako da su mi veliku pomoć ponudili ljudi vlaškog porekla koje poznajem, prvenstveno u premošćavanju jezičke barijere, kao i pri pronalaženju adekvatnih kazivača, od kojih bih sakupljala muzički materijal i ostale relevantne podatke.

Važan posrednik mi je bio direktor Kulturno-prosvetnog centra Petrovac na Mlavi, Miodrag Mikica Lukić. Kao dugogodišnji šef orkestra Serbia, on učestvuje na gotovo svim bitnim manifestacijama gde se promovise vlaška muzika, te me je uputio na vlaške muzičare koji bi mogli dostojno da predstavljaju muzičko-folklorno nasleđe. Iz razgovora sa njim saznala sam i da se krajem novembra 2015.

održava seminar pod nazivom *Vlaške igre iz okoline Petrovca na Mlavi*, gde će biti predstavljen materijal sakupljen u okviru EU projekta *Buđenje svesti o nacionalnoj pripadnosti i kulturi Vlaha sa fokusom na mlade* (februar 2015 - februar 2016). Ovo se učinilo kao odlična prilika za početak mog istraživanja, te sam sa puno entuzijazma seminar u Petrovcu i posetila. Uvodno predavanje je održao naš eminentni etnomuzikolog dr Dimitrije Golemović, koji već trideset godina sakuplja vlašku narodnu muziku na prostoru severoistočne Srbije. On je predstavio svoje dosadašnje istraživanje, upotpunjeno autentičnim zvučnim primerima, koji svedoče o raznovrsnosti vokalne i instrumentalne prakse. Drugo predavanje održao je koreograf Nenad Mijailović, učeći polaznike da igraju vlaška kola. Iz prikrajka sam posmatrala i kamerom beležila igre, meni u velikoj meri nepoznate. Cupkajući sa strane, pokušavala sam da naučim igre *ora* (kolo), *bobošika*, *prepišor* (preko noge), *jepur* (zec), *pre lok* (na mestu), *žok n lok* (kolo u mestu), *šok* (miš), *cigan-*

Katica Lopatanović, selo Kaona (foto: Dimitrije Golemović)

kuša, pre stnga/stnga/cuca (na levu, levakinja). Kako je vreme odmicalo, i kako sam upijala mnoštvo novih i zanimljivih informacija, rasla mi je želja da sve ovo doživim na terenu...

FRULA MORA DA GOVORI

U januaru 2016, Kulturno-prosvetni centar Petrovac na Mlavi i Nacionalni savet Vlaha potpisali su ugovor sa FMU u Beogradu, koji je podrazumevao odlazak studenata etnomuzikologije na teren u opštinu Petrovac na Mlavi, radi pronalaženja i beleženja vlašskog muzičkog i plesnog nasleđa (u okviru gore pomenutog projekta). Studente je predvodio profesor Golemović i pozvao me da im se priključim. Istraživački tim činile su i studentkinje Marina Lukić, Hristina Panić i Milica Marić, kao i već pomenuti Mikica Lukić i Nenad Miailović. Najmlađi član bila je Tijana Golemović, profesorova ćerka, koja je studente pratila u stopu.

Već prvog dana, u popodnevnom satima, nakon što smo se stacionirali u banji Ždrelo, upoznali smo jednog krajnje zanimljivog kazivača. Bio je to Žika Makuljević iz sela Ranovac, prijatelja poznatiji kao Žika Maku, graditelj instrumenata i svirač. Sa sobom je poneo veliki broj svirala: onih većih – duduk, fluer dâ mižok i fluer kuantra, i onih manjih – fluer (frula), kao i skoro celu radionicu za njihov izradu u svojoj torbi. Svi instrumenti bili su jednodelni i sa po 6 rupa sa prednje strane za sviranje.

VEĆ PRVOG DANA, U POPODNEVNIM SATIMA, NAKON ŠTO SMO SE STACIONIRALI U BANJI ŽDRELO, UPOZNALI SMO JEDNOG KRAJNJE ZANIMLJIVOG KAZIVAČA. BIO JE TO ŽIKA MAKULJEVIĆ IZ SELA RANOVAC, PRIJATELJIMA POZNATIJI KAO ŽIKA MAKU.

Priču i svirku ovog Vlaha bilo je teško zaustaviti, te smo ga snimali i sutradan. Prema njegovim rečima, vlaški fluer je svirala sa 4 „polja“, a to su zapravo 3 oktave za sviranje, i osnovni registar, u kojem se svira tako da „donja usna radi kao ždrebe kad pase travu“ (otvor na zadnjem delu frule – *ferjasta* – pokriva se donjom usnom prilikom sviranja). Bez ovih „polja“ nemoguće je izvoditi vlašku muziku na nekoj fruli. Dalje, frula je mogla da se svira solistički, u ansamblu sa velikim bubnjem (*tobom*) ili u ansamblu frulaša. Tom prilikom svi bi svirali jednoglasno, samo u različitim registrima, zavisno od dužine svirale. „Kod dobrog svirača frula mora da govori. Kao voda kada lepo žubori, ili mali vodopad, koji tako lepo pada da oseća svaki kamen.“ – objašnjava Žika – „Mala frula mora da ima (u zvuku) četiri dnevne ptice: ševu, slavuju, kosa i grlicu, a velika frula mora da ima četiri noćne ptice: čuka, sovu, buljunu i opet grlicu.“

Priča nesvakidašnjeg Žike bila je isprepletana dobrom svirkom, a u pojedinim numerama pratio ga je sin Petar Makuljević na tobi, čija se membrana štimuje prema najdubljem

tonu frule. Osim melodija različitih vlaških kola, kao što su *ora dâ doj*, *dâ trej*, *dâ patru* (kolo u dva, tri i četiri), *ora manuta*, *prepišor*, *cuca*, izvedeno je i nekoliko balada. Među njima je bila ona čuvena o majstoru Manojlu (Meštar Manojlo), sa motivom uzdivanja ljudske žrtve. Vlaške balade predstavljaju velike muzičke forme i vremenski traju jako dugo – oko sat vremena, pa i duže. Najčešće su ih u paru izvodili laptari (violinisti), gde je prvi violinista bio i pevač. Danas su se one u velikoj meri izgubile i kod ostalih kazivača, koje smo sreli prilikom obilaska petrovačke opštine, žive samo u sećanju.

S BRDA NA BRDO

Obišli smo i selo Kaona, gde smo snimili pevačicu Katicu Lopatanović i frulaša Sinišu Babića. Osim muzike, zabeležili smo sećanje da su se na ovim prostorima rado svirale karabe/šimponje (gajde), ali da odavno nisu deo prakse petrovačkog kraja. Isto tako, žene su nekada rado svirale u list, kao i u dudurejš, koji se pravi od stabljike biljke kukute. Vokalna praksa, kao i instrumentalna, je jednoglasna, a žene su često pevale grupno: „Ona najveštija je počinjala, a ostale su se priključivale. Jedna je bila na jednom brdu, druga na drugom, i tako redom, pa kad krenu, to je bilo milina slušati, to ne može da se opiše rečima“. Veoma popularne kod Vlaha bile su i tzv. pesme bez reči. Podrazumevale su pevanje melodije na neutralnom slogu, izuzetno svetlom bojom glasa, u visokom registru, i izvodile su ih jedino žene. Nažalost, ovakav vid pevanja su prestali da neguju Vlasi u petrovačkoj opštini, ali se, prema rečima kazivača, danas može naći u okolini Žagovice.

U pauzama između rada posetili smo lokalne manastire. Prva destinacija bio je Gornjak, poznat po vodi koja leči očne bolesti. Ovo je zadužbina kneza Lazara, podignuta u 14. veku. Usput smo obišli i ostatke nekadašnjeg manastira Blagoveštenje, koji je prilično nepristupačan za razgledanje, ali ga to i čini primamlji-

vim za turiste. Smešten je na ulazu u Gornjačku klisuru, na kapiji Homolja, a sagradio ga je despot Stefan Lazarević. U manastir Vitovnicu stigli smo tokom jutarnje službe, pa su se Milica i Hristina priključile crkvenim pojcima na liturgiji. Posetili smo i Zavičajni muzej Petrovac na Mlavi. Ipak, najveće uživanje, pogotovu za našeg najmlađeg člana, bilo je u bazenima termalne vode banje Ždrelo.

NOGAMA O TLO

Priču o vlaškom nasleđu zaokružili smo plesnom praksom. Poslednji na listi kazivača bio je Branimir Brana

Barbulović iz sela Ranovac. Dok je izvodio igre, Brana nam je objašnjavao na koji način ih treba pravilno igrati. Na primer: *uora* je igra specifična po tome što počiva na sedmotaktnom obrascu, dok njenu muzičku pratnju čini melodija od osam taktova, te dolazi do nepoklapanja igračke u muzičke fraze. Međutim, vremenom je počela da se izvodi u osam taktova, jer je igračima tako bilo jednostavnije, pa se danas retko izvodi u prvobitnoj sedmotaktnoj formi. Ona može da se „šara“, tj. njen obrazac može da se varira na različite načine, a jedan od njih jesu udari nogama o tlo u sinkopiranom

ritmu, što je prepoznatljiv vlaški motiv, nazvan *ropota*. Posebno zanimljiv bio je i *prepišor* – dvodelna igra, u kojoj se razlikuje način igranja kod muškaraca i žena. Prilikom izvođenja drugog dela ove igre, kolena muškaraca treba da budu potpuno slobodna, kako bi igranje bilo dobro. Brana je istakao da je pokrete u prepišoru teško naučiti i da se najbolje vežbaju prilikom sedenja na stolici (budući da težina tela tada nije na nogama). Igra se u mestu, nogama se udara o tlo, vertikala igrača mora da bude smirena, a ramena da se okreću levo-desno. Nekada se ovakav način igranja vežbao i na dasci, kako bi se jasno čuo ritam udara. U ženskom igranju akcenat je na talirima zakačenim oko vrata, čije zveketanje treba da prati ritam muških koraka. Sve igre izvode se na celom stopalu, sa veoma malim prelaženjem prostora, gotovo u mestu.

Učešće u ovom EU projektu mi je mnogo značilo. No, ja se tu nisam zaustavila. U avgustu sam nastavila samostalni terenski rad, šireći područje istraživanja na opštine Žagubica i Kučevo. Tada sam materijal upotpunila godišnjim i životnim ciklusom pesama, među kojima posmrtni ritual Vlaha zauzima centralno mesto. Puno toga ostalo je neispričano. Jer, kao što neko reče: „Homolje je jedna velika tajna“. Vlasi su beskrajno zanimljiva zajednica, puna misterija. **[E]**

Prepišor

Snimak i zapis: Dimitrije Golemović
Svirala: Žika Makuljević Maku
Bubanj: Petar Makuljević

Manja, manja

♩ = 60

Ma - nja, ma - nja, ma - nja, ma - nja, ma - nja! Pră un - de pask ōj - lji?

Pră kîm-pu - ku flō - ri - lji. Pră un - de pask pōr - ŝi - i? Pră kîm-pu - ku so - ŝi - i.

Manja, manja, manja, manja, manja!

Manja, manja, manja, manja, manja!

Pră unde pask ōjlji?
Pră kîmpu ku flōrilji.
Pră unde pask pōrŝii?
Pră kîmpu ku soŝii.

Pră unde pask kajji?
Pră kîmpu ku skaji.
Pră unde pask mîndzî?
Pră kîmpu ku spîndzî.

*Snimak i zapis: Maja Radivojević
Izvodi: Tanja Bošković*

Manja, manja, manja, manja, manja!

Manja, manja, manja, manja, manja!

Pră unde pask vaŝilji?
Pră kîmpu ku frazilji.
Pră unde pask žunŝi?
Pră kîmpu ku nuŝii.

Javorski sabor

U nedelju, **26. juna 2016**, na planini Javor, po 21. put čuli su se zvuci dvojnica, frula, gusala, okarina, duduka, dipli i drugih starih instrumenata.

Od ukupno 65 takmičara – 16 dvojničara i 49 svirača na starim instrumentima – pehare za prvo mesto ovogodišnjeg „Sabora dvojničara i starih instrumenata Srbije na Javoru” poneli su dvojničar Predrag Nikolić iz Prilika kod Ivanjice i diplar Dušan Ljubičić-Mijić iz Vrbasa. Drugo mesto u kategoriji dvojničara osvojio je Petar Lazić iz Babajića kod Ljiga, a treće Milutin Satarić iz Gornjeg Milanovca. Drugo mesto u kategoriji starih instrumenata osvojila je Saška Dimitrijević iz Brusa, koja je svirala frulu, a treće Slobodan Kovačević iz Čačka, svirač na okarini.

Pored standardnih nagrada, žiri je odlučio da dodeli diplome i mladim talentima na dvojnicama Sanji Milanović iz Mionice i Teodori Đorđević iz Kraljeva, kao i za autentični izraz

CRTICE

Miru Đokoviću iz Kraljeva. Za sviranje na starim instrumentima dodeljena su priznanja perspektivnim mladim izvođačima – Anastasiji Rakićević (frula) i Davidu Markoviću (duduk) iz Brusa i sedmogodišnjem guslaru Nemanji Čarkiću iz Višegrada.

Najveći broj takmičara činili su mladi iz Kulturno-umetničkog udruženja

„Kopaonička frula” iz Brusa i škole frule iz Kraljeva. U stručnom žiriju su bili profesor etnomuzikologije Dejan Čekanović, producent Dobrica Andrić iz Kragujevca i profesorka muzičke kulture Aleksandra Savić iz Kraljeva. Manifestaciju su organizovali Dom kulture Ivanjica, Mesna zajednica Kušići i Osnovna škola „Major Ilić” iz Kušića, pod pokroviteljstvom opštine Ivanjica.

Hadži-Snežana Zlatić

Kulturno-umetničko udruženje „Kopaonička frula” iz Brusa, Javorski sabor 2016 (izvor: Hadži-Snežana Zlatić)